

**A nyelvi megformáltság diszkurzív beágyazottsága
Műhelykonferencia az ELTE Stíluskutató csoport szervezésében**

Bevezető

Az ELTE Stíluskutató csoportja munkakonferenciát rendezett *A nyelvi megformáltság diszkurzív beágyazottsága* címmel 2015. március 4-én a nyelvi változatoság, a nyelvi megformáltság sokféleségének szerepeiről, különböző tudományok megközelítésével. Mit tudunk arról: mire képes a nyelv, illetve a beszélő ember akkor, amikor egy nyelvi interakcióban a megformáltsággal, a stílussal alakítani, befolyásolni képes a megértést, a megértés feltételeit. Milyen nyelvi, egzisztenciális, pszichológiai, kommunikációs, kulturális és esztétikai tényezők alakítják a beszédesemény beszélői, befogadói és interszjektív teljesítményeit, a stílusbeli döntéseket és hatásokat a nyelvi produkció folyamatában?

Az ELTE Stíluskutató csoportja kutatási alaptézise szerint a nyelvi kommunikációs folyamatban a megformáltság állandó tényező. A funkcionális kognitív nyelvészet a nyelvi megformáltságot a kategorizáció és a konstruálás interszjektív világában értelmezi. A megformáltságnak mint stílusnak két forrásösszetevője van: a nyelvi potenciál (a nyelv rendszerszintű és használati alapú variabilitásból eredő stilisztikai lehetőségek rendszere) és a szociokulturális tényezők, amelyek a nyelvi potenciálhoz rendelt történeti közösségi értékekből erednek. E két összetevő mindig dinamikus nyelvi interakcióban, feldolgozott beszédhelyzetben és kontextusban érvényesül. Az e tényezőkből eredő stílustulajdonítások a nyelvi interakciók különböző változataiban jellegzetes mintákat mutatnak, és ezek nyelv-tudományi nézőpontból leírhatók a kognitív nyelvészet módszertanával (l. Tátrai Szilárd – Tolcsvai Nagy Gábor szerk.: *A stílus szociokulturális tényezői. Kognitív stilisztikai tanulmányok*. ELTE, Budapest, 2012).

A kultúra mint önalkotó (autopoetikus) rendszer a főlhalmozott tudás folytonos alakításával a közösségileg hagyományozott és a személyes, történetileg meghatározott tapasztalati tér és elváráshorizont összjátékában működik. Így a nyelvhasználat, az interaktív és interszjektív nyelvi esemény során a beszélők, a közösségek tagjai létrehozzák és alkalmazzák azokat a kulturális tényezőket, amelyek mintákat adnak a közösségi viselkedéshez. A nyelvben megkonstruálódik és szimbolizálódik a közösségileg érvényes cselekvések sora. A nyelvben a beszélő megalkotja és megvalósítja cselekvését. Ekképp a nyelv nem „tükrözi” a valóságot, hanem a beszélő és a hallgató közötti közös referenciális és figyelmi jelenetben valamilyen tartalom megértésében és cselekvéseik feldolgozásában kapcsolja össze a beszélőtársakat.

A jelen kutatás egy záró cselekményeként műhelykonferenciát (workshopot) szervezünk. A műhelykonferencia a stílus, a nyelvi megformáltság tágabb kommunikációs, interakciós és interszubjektív vonatkozásait kívánja fölvezetni, különböző tudományok (filozófia, irodalomtudomány, poétika) nézőpontjából: hogyan hozhatók termékeny diskurzusba a nyelvi megformáltság különböző nézőpontú értelmezései. E különböző megközelítésekben az lehet a közös mozzanat, hogy a nyelvi megformáltság jelentésképző szerepe élő nyelvi interakcióban, a kommunikáció történéseiben érvényesülhet. Ilyen vonatkozása – többek között – a stílusnak

- a dinamikus kommunikáció, a referenciális jelenet létrehozásában, folyamatos alkotásában, a kommunikációs egyezkedésben betöltött szerepe;
- a világban benne lévő ember ön- és világértelmezésében érvényesülő funkciója;
- a kultúra kommunikatív alapját, közösségi szemantikáját, a közösség önreflexivitását és önalkotását alakító hatása;
- személyiségalkotó modalitásai;
- a másban (az „idegenben”) történő önmegismerésben megmutakozó fontossága;
- a nyelvi lehetőségrendszer (potenciál) határainak kiterjesztésében, a nyelvi innovációban való szerepe.

A műhelykonferencia a K81315 Kognitív stilisztikai kutatás című OTKA-pályázat keretében, e pályázat támogatásával valósult meg. A Stíluskutató csoport e műhelykonferencián és e műhelykonferenciával köszöntötte a csoport alapítóját, Szathmári István tanár urat 90. születésnapján. A következőkben a műhelykonferencia három előadását közöljük.

Tolcsvai Nagy Gábor
egyetemi tanár

A nyelvi megformáltság szerepe a kultúra autopoietikus és önreflexív folyamataiban*

1. Az ember világban-benne-létező személy, aki tud önmagáról és környezetéhez való viszonyáról (l. Heidegger 1989). Ez az ittlét (Dasein) humán lényege. Ennek az egzisztenciakonstruálásnak megkerülhetetlen tényezője a nyelv. A nyelv pedig nem egyszerű eszköz, mint a kilincs vagy a dióverő pózna, hanem az emberi létezés és megismerés közege és egyúttal működtetője. Éppen ezért a nyelv működésében nem csupán a mi, tehát „a téma” fontos, hanem a hogyan, a stílus is. Az emberi létezés közösségben történik, cselekvések által. A cselekvések egy része nyelvi természetű. A nyelvi cselekvések hogyanját a közösség, a közösséget fenntartó kultúra konvenciókkal, mintákkal orientálja. A megszólalás hogyanjának a konvenciói egyrészt

* Az előadás és a tanulmány a K81315 Kognitív stilisztikai kutatás című OTKA-pályázat támogatásával készült.